Tom 15/2023, ss. 285-302
ISSN 0860-5637
e-ISSN 2657-7704
DOI: 10.19251/rtnp/2023.15(12)
www.rtnp.mazowiecka.edu.pl

Julia Mucha[1]
Szkoła Doktorska Nauk Społecznych UMCS, dyscyplina nauki prawne

Własność w Ustawie Zasadniczej RFN oraz Konstytucji RP - analiza prawnoporównawcza wybranych aspektów

Property in the Basic Law of the Federal Republic of Germany and the Polish Constitution - a comparative legal analysis of selected aspects

Streszczenie: Opracowanie zawarte w niniejszym artykule, stanowi przekrój badań prawnoporównawczych, przy wykorzystaniu metody komparatystyki prawniczej. W każdym z omawianych państw problematyka własności ujęta jest w nieco inny sposób, jednak brak jest rażących dysproporcji. Celem pracy jest porównanie problematyki własności w Niemczech i Polsce. Wspomniana analiza pozwoliła wysunąć wniosek, że brak rażących dysproporcji jest efektem tego, iż regulacje prawne w Niemczech,

[1] Wszystkie tłumaczenia niemieckich aktów prawnych, literatury oraz źródeł internetowych znajdujące się w niniejszym artykule, są autorstwa mgr Julii Muchy.

stanowią podwaliny pod system prawny w Polsce. Bowiem Niemcy i Polska należą do tej samej „rodziny" w zakresie regulacji prawnych.

Słowa klucze: prawo własności, Ustawa Zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec, Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, Konstytucja RP

Summary: The study contained in this article, is a cross-section of legal and comparative research, using the method of legal comparativism. In each of the countries discussed, the problem of property is framed in a slightly different way, but there are no glaring disparities. The purpose of the study is to compare the problem of property in Germany and Poland, based on the adopted criteria. These criteria allowed us to come to the conclusion that the lack of gross disproportions is the result of the fact that legal regulations in Germany are the basis for the legal system in Poland. For Germany and Poland belong to the same "family" in terms of legal regulations.

Keywords: property law, Constitution of the Federal Republic of Germany, Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, Constitution of the Republic of Poland.

I. Pojęcie własności

Próbując zdefiniować, co należy rozumieć pod pojęciem własności, trzeba zauważyć, że zagadnienie to jest złożone i wieloaspektowe. Rozważania doktrynalne ujmują prawo własności w niejednolity sposób. Nie została opracowana jedna, powszechnie obowiązująca definicja, która określałaby, co dokładnie rozumie się pod zagadnieniem „własność" [www 1].

Według Stefana Schweighöfera, przez własność w znaczeniu ogólnym rozumie się *kwalifikowaną formę posiadania czegoś* [www 1].

Zgodnie z odmienną myślą, własność zakłada relację „przedmiot-podmiot". Przedmiot własności musi dać się odróżnić od podmiotu własności i wykazywać jakąś formę istnienia - bez znaczenia jest, czy ma ona charakter materialny, czy niematerialny [www 1].

Z ekonomicznego punktu widzenia, na zjawiska występujące w gospodarce, ma wpływ konstrukcja prawa własności. Prawo do dysponowania towarami, w tym środkami produkcji, oraz prawo do używania towarów i dysponowania dochodami z usług gospodarczych są podstawowymi prawami własności [Leipold, 1983].

Zgodnie z definicją Słownika języka polskiego PWN przez własność rozumiemy „to, co ktoś posiada. A także prawo do rozporządzania rzeczą z wyłączeniem innych osób, w granicach określonych przez ustawy i zasady współżycia społecznego" [www 6].

Również niemieckie prawo prywatne odnosi się do zagadnienia własności. Między innymi w *Bürgerliches Gesetzbuch* (dalej: BGB), odnaleźć możemy regulacje odnoszące się do prawa własności. Zgodnie z § 903 BGB: O ile prawo lub prawa osób trzecich nie sprzeciwiają się temu, właściciel przedmiotu może obchodzić się z przedmiotem według własnego uznania i z wykluczeniem wpływu osób trzecich. Właściciel zwierzęcia podczas wykonywania swoich uprawnień musi przestrzegać obowiazujących przepisów dotyczących ochrony zwierząt [Ustawa Bürgerliches Gesetzbuch].

Również w polskim Kodeksie cywilny (dalej: k.c.) opisana została problematyka własności. Zgodnie z art. 140 k.c.: W granicach określonych przez ustawy i zasady współżycia społecznego właściciel może, z wyłączeniem innych osób, korzystać z rzeczy zgodnie ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem swego prawa, w szczególności może pobierać pożytki i inne dochody z rzeczy. W tych samych granicach może rozporządzać rzeczą [Kodeks cywilny].

W obu państwach również regulacje karne odnoszą się do zagarniania własności, jednak cel tych regulacji jest innych. Przepisy określają sankcje za naruszenie prawa własności, a nie przyznają uprawnień właścicielowi rzeczy, jak to ma miejsce w przypadku BGB oraz k.c.

Wskazane wyżej definicje własności/ prawa do własności mają charakter przykładowy i z całą pewnością nie wyczerpują wszystkich możliwych ujęć tego zagadnienia. Jednak nie jest możliwe omówienie, w ramach jednego artykułu, wszystkich ujęć własności, dlatego też *focus* został postawiony na wskazane wyżej definicje.

II. Pojęcie własności w Ustawie Zasadnicza RFN oraz Konstytucji RP

Art. 14 *Grundgesetz f*ür *die Bundesrepublik Deutschland* (dalej: GG) opisuje zagadnienie własności, które stanowi punkt wyjścia dla ujmowania wyżej wymienionej problematyki. Prawo własności umiejscowione zostało w rozdziale I GG zatytułowanym Prawa Podstawowe. Treść powyższego artykułu brzmi następująco:

(1) Gwarantowane przez prawo są własności i dziedziczenia. Treść i granice określa prawo.
(2) Własność zobowiązuje. Jego stosowanie powinno służyć również dobru publicznemu.
(3) Wywłaszczenie jest dozwolone tylko dla dobra wspólnego. Może to nastąpić wyłącznie na mocy prawa lub na podstawie ustawy, która reguluje rodzaj i zakres odszkodowania. Rekompensata ma być ustalana z należytym uwzględnieniem interesów ogółu społeczeństwa i osób dotkniętych. W razie gdyby doszło do sporu odnośnie wysokości rekompensaty finansowej za wywłaszczenie, przysługuje stronom droga sądowa [Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland].

Pojęcie własności użyte w art. 14 GG należy rozumieć szeroko. Szerokie konstytucyjne rozumienie własności, wywodzi się w szczególności ze świadomości, że zabezpieczenie bytu ludzi we współczesnym społeczeństwie nie opiera się wyłącznie na własności przyjętej w modelu BGB, tj. ujęcie cywilistyczne, ale co

najmniej w takim samym stopniu na innych prawach majątkowych [Eschenbach, 1996].

Jako, że prawo własności ma na celu kompleksową ochronę wolności w sferze prawa majątkowego [BVerfGE 115, 97], konstytucyjne ujęcie własności obejmuje nie tylko własność w znaczeniu publicznoprawnym, ale także roszczenia z zakresu prawa prywatnego, takie jak np. prawo do zapłaty ceny za zakupiony towar, prawo do udziału w części zysku w zakresie obrotu akcjami lub prawa własności intelektualnej, np. prawa autorskie.

Ponadto, ochrona konstytucyjna obejmuje niektóre roszczenia publicznoprawne, które opierają się na osobistych składkach beneficjenta (np. roszczenia o emeryturę z tytułu ubezpieczeń społecznych) [BVerfGE 131, 66].

Spoglądając na regulacje obowiązujące w Polsce, należy zwrócić uwagę na art. 20, art. 21, art. 64 oraz art. 165 ust. 1 Konstytucji RP. Z przytoczonych przepisów najistotniejsze regulacje odnaleźć możemy w art. 64 Konstytucji RP. Stąd wskazany artykuł będzie stanowił punkt wyjścia dla dalszych rozważań. Zgodnie z tym przepisem:

1. Każdy ma prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia.
2. Własność, inne prawa majątkowe oraz prawo dziedziczenia podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej.
3. Własność może być ograniczona tylko w drodze ustawy i tylko w zakresie, w jakim nie narusza ona istoty prawa własności [Konstytucja RP].

W Konstytucji RP brak jest definicji legalnej tego, co należy rozumieć pod pojęciem własność. Stąd też znaczenie tego słowa może być rozumiane w sposób niejednolity [Jaskiernia (red.), 2013]. Nie należy samemu dokonywać wykładni znaczenia słowa „własność", a odnieść się do orzecznictwa TK, doktryny i judykatury.

W związku z powyższym, warto przytoczyć dwie koncepcje, które wykształciły się na przestrzeni lat. Zgodnie z pierwszą

koncepcją własności, przyjmuje się, że ujęcie problematyki własności w art. 21 Konstytucji RP, jest ujmowane szeroko i jest utożsamiane z mieniem. Druga z koncepcji przyjmuje nieco inne rozwiązanie - zgodnie z nią należy rozumieć własność w taki sam sposób, jak pojęcie to ujmowane jest w k.c. [Szponar - Seroka, 2017]. Wynika z niego, że: W granicach określonych przez ustawy i zasady współżycia społecznego właściciel może, z wyłączeniem innych osób, korzystać z rzeczy zgodnie ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem swego prawa, w szczególności może pobierać pożytki i inne dochody z rzeczy. W tych samych granicach może rozporządzać rzeczą [Kodeks cywilny].

Spoglądając na linię orzeczniczą przyjętą przez TK, należy zauważyć, że: „*pojęcie praw majątkowych konstytucyjnie chronionych nie ogranicza się do katalogu praw przewidzianych w ustawach, w tym zwłaszcza w k.c., stąd niewątpliwie ustawodawca jest władny kreować, na potrzeby określonych stosunków prawnych, prawo majątkowe dotąd nieregulowane"* [Wyr. TK z 11 lipca 2012 r., K 8/10, OTK-A 2012, Nr 7, poz. 78]. Jest to bardzo istotne stwierdzenie, gdyż daje dużą swobodę ustawodawcy w zakresie kreowania nowych i potrzebnych w danym momencie praw majątkowych.

Zauważyć należy, że zarówno GG, jak również Konstytucja RP ujmują zagadnienie własności bardzo podobnie. W obu przypadkach podkreśla się znaczenie prawa do własności i dziedziczenia oraz pojawia się informacja o możliwości wywłaszczenia / ograniczenia prawa do własności. Podobne ujęcie własności jest konsekwencją tego, że Niemcy i Polska należą do tej samej „rodziny" w zakresie regulacji prawnych.

III. Regulacje międzynarodowe i Unii Europejskiej

Ramy prawne ustroju Niemiec, w zakresie prawa własności określa prawo międzynarodowe, Unii Europejskiej oraz prawo krajowe. W zakresie prawa międzynarodowego i regulacji Unii

Europejskiej, możemy wymienić między innymi Europejską Konwencję Praw Człowieka (dalej: EKPC) oraz Konwencję Praw Podstawowych (dalej: KPP), które gwarantują własność jako prawo do wolności [www 1].

Zgodnie z art. 1 ust. 1 Pierwszego Protokołu Dodatkowego do EKPC: Każda osoba fizyczna lub prawna ma prawo do poszanowania jej własności. Pozbawienie własności jest dozwolone tylko w określonych prawnie przypadkach [www 2].

Regulacja ta jest niezmiernie istotna, zarówno z puntu widzenia prawa Unii Europejskiej, jak również krajowego. Jako, że taka regulacja pojawia się w przepisach ponadkrajowych, to należy stwierdzić, że ochrona własności i obowiązek jej przestrzegania, są istotnym zagadnieniem dla sądów krajowych, ale też Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej: ETPCz). Co istotne, nie tylko Niemcy mają obowiązek przestrzegania zasad dotyczących prawa własności, ale również inne państwa związane EKPC [www 3].

Gwarancja własności zawarta w art. 17 ust. 1 KPP daje każdej osobie prawo do posiadania, używania, rozporządzania i przekazywania w spadku swojej własności. Art. 17 ust. 2 KPP wyraźnie chroni własność intelektualną (duchową). Każdy wolny człowiek, może rozporządzać swoim mieniem w sposób dowolny (oczywiście w granicach prawa i zgodnie z nim). Gwarancje określone w art. 17 ust. 1 to tak zwane „gwarancje podstawowe", których nie można zostać pozbawionym bez wyraźnych, ustawowych przesłanek. Podobnie jak w powyższym akapicie, w przypadku naruszenia prawa wynikającego z art. 17 ust. 1 oraz 2, można dochodzić swoich roszczeń przed sądami krajowymi, a jeżeli te postępują niezgodnie z regulacjami Unii Europejskiej, istnieje możliwość odwołania się do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPCz) [www 4]. Niemcy, będące państwem członkowskim UE, muszą przestrzegać KPP, w tym uregulowań odnoszących się do europejskiego prawa własności przy wdrażaniu prawa Unii Europejskiej do porządku prawnego w Niemczech,

np. przy implikacji dyrektywy europejskiej do prawa krajowego [www 1].

Warto zaznaczyć, że omawiane przepisy mają również zastosowanie do ujmowania oraz chrony własności w Polsce i każdym innym państwie będącym członkiem Unii Europejskiej. Członkostwo w Unii Europejskiej zobowiązuje do przestrzegania przepisów prawa, również w zakresie prawa do własności i ochrony własności. Wspomniane wyżej regulacje nie są to oczywiście jedynymi, które na płaszczyźnie międzynarodowej i Unii Europejskiej, odnoszą się do problematyki własności.

IV. Granice prawa własności w Ustawie Zasadniczej RFN oraz Konstytucji RP

W niemieckim prawie konstytucyjnym prawo własności jest gwarantowane jako prawo podstawowe. GG stanowi w art. 14 ust. 1 zdanie 1: Gwarantuje się własność i prawo dziedziczenia [Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland].

Jednocześnie ustawodawca ma obowiązek określenia treści i granic własności (art. 14 ust. 1 zdanie 2 GG) [Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland].

Wszystkie przepisy (tj. ustawy, rozporządzenia, zarządzenia) regulujące tworzenie, przekazywanie i ochronę mienia oraz obowiązki właściciela, muszą być regulowane przez prawo. Niedopuszczalne jest tworzenie przepisów sprzecznych z prawem [Böhmer, 1988]. Ustawodawca pełni naczelną funkcję w kształtowaniu prawa własności w Niemczech.

Ustawodawca określił status prawny właściciela, poprzez przepisy prawa prywatnego i publicznego [BVerfGE 58, 300]. Stąd też, mamy podwójną ochronę. Z jednej strony istnieje ochrona na gruncie prawa prywatnego, z drugiej zaś na gruncie prawa publicznego.

Ustawodawca, w wielu gałęziach prawa, stanowi regulacje odnoszące się do własności. Omawiane gałęzie to między innymi:

prawo budowlane i urbanistyczne, prawo ochrony środowiska, prawo ochrony zabytków, publiczne prawo gospodarcze, regulacje odnoszące się do działania policji, np. prawo policyjne, prawo karne, prawo ubezpieczeń społecznych, prawo najmu, regulacje odnoszące się do spółek akcyjnych [www 1].

Przykładowo, poprzez przepisy prawa budowlanego i planistycznego, ustawodawca określa warunki, na jakich właściciel nieruchomości może budować na wspomnianej nieruchomości, tj. korzystać z prawa do zabudowy (na terenie do tego przeznaczonym), które jest nieodłącznym elementem prawa własności. Ustawodawca określa również zasady rozwiązywania sporów oraz konfliktów między sąsiadami w zakresie użytkowania, np. sąsiad ingeruje w nieruchomość innego właściciela (jeżeli nie przysługują mu żadne prawa w tym zakresie) [www 1].

Omawiane przykłady pokazują, że problematyka prawa własności w Niemczech jest ujęta w sposób szeroki i bardzo zróżnicowany. Tym samym wpływa na wiele dziedzin życia i procesów istotnych z prawnego punktu widzenia. Konstytucyjne ujęcie prawa własności wpływa na różne gałęzie prawa i kształtuje ich strukturę [www 1].

Analizując zagadnienie granic prawa własnosności w Polsce, należy na samym początku odnieść się do istoty własności. W okresie, kiedy nie obowiązywała jeszcze Konstytucja RP z 1997 r., TK podejmował próbę zrozumienia istoty pojęcia własności [Orze. z dnia 28 maja 1991 r., K. 1/91, OTK 1991, poz. 4]. Do dzisiaj, problematyka istoty własności, jest przedmiotem zainteresowania TK. Ukazuje to np. wyr. z dnia 12 stycznia 2000 r., P. 11/98, OTK ZU 2000, nr 1, poz. 3.

Warto w tym miejscu wspomnieć o powszechnie obowiązujących modelach w zakresie ingerencji we własność:

1. Pierwszy model odnosi się do sytuacji, gdy istota nie zostanie naruszona, natomiast chodzi o ograniczenia prawa. W tym

przypadku nie jest wymagana rekompensata w formie odszkodowania (art. 64 ust. 3 Konstytucji RP).

2. Wywłaszczenie, czyli pozbawienie jednostki prawa własności w określonych przepisami prawa sytuacjach. W tym przypadku jest wymagana rekompensata pieniężna w należytej wysokości, gdyż dochodzi do naruszenia istoty prawa (art. 21 ust 2 Konstytucji RP) [www 5].

Warto również wspomnieć, że wyróżniamy dwie strony własności: pozytywną oraz negatywną. Pozytywna wiąże się z zamieszczeniem tzw. triady uprawnienia właściciela w definicji. Co istotne, triada musi wyczerpać zakres uprawnień, które przysługują właścicielowi. Porównując to stanowisko, do tego, które występuje w k.c., możemy zauważyć znaczną rozbieżność. Zgodnie z cywilistycznym ujęciem prawa własności, nie można ograniczyć uprawnień właściciela do wspomnianej triady. K.c. wyróżnia atrybuty, które mają charakter podstawowy. Z negatywnego ujęcia własności wynika, że inne podmioty nie mogą ingerować we własność (oczyście z wyjątkami przewidzianymi w ustawie). Bezprawna ingerencja jest zakazana, a ten, kto się jej dopuścił podlega sankcjom.

Wyrok TK z dnia 25 maja 1999 r. stanowi: *granice swobody korzystania z rzeczy własnej oraz zakres ochrony prawa własności stanowią swoiste ograniczenia właściciela w wykonywaniu tego prawa. Wynikają one (...) z przepisów ustawy zasadniczej oraz z ustaw zwykłych. Jednakże mówiąc o tym, że własność nie jest ius infinitum i że przepisy prawa wyznaczają granice własności nie można popadać w drugą skrajność i twierdzić, że wobec tego wszelkie ograniczenia ustawowe są dopuszczalne, ponieważ wyznaczają granice własności. Przepisy ustawowe nie mogą niweczyć podstawowych uprawnień składających się na treść prawa własności takich jak możliwość korzystania, pobierania pożytków, bezpośredniego lub pośredniego eksploatowania przedmiotu własności*...[Wyr. TK z dnia 25 maja 1999r., sygn.SK 9/98, OTK 1999, Nr 4, poz. 78].

Analizując powyższy wyrok, należy stwierdzić, że niezbędne są uregulowania konstytucyjne, tj. art. 31 ust. 3 oraz art. 64 ust. 3. Wspomniane dwa artykuły odnoszą się do istoty prawa. Co ważne, państwo ma prawo ingerować we własność, natomiast wspomniana ingerencja musi być uzasadniona.

W obu państwach granice prawa własności są jasno określone. Gwarancją prawa własności jest GG oraz Konstytucja RP. Jednak należy mieć na uwadze, że zgodnie z regulacjami konstytucyjnymi istnieje możliwość ograniczenia prawa własności lub wywłaszczenie. Wskazane regulacje należy ocenić *in plus*, gdyż dają możliwość, w ściśle określonych i uzasadnionych sytuacjach, działać na rzecz państwa czy jednostek samorządu terytorialnego.

V. Ingerencja państwa w prawo własności w niemieckim oraz polskim systemie prawnym

Z jednej strony GG gwarantuje własność jako prawo podstawowe. Z drugiej zaś, zapewnia różne mechanizmy, za pomocą których ustawodawca może ingerować w podstawowe prawo własności, ze względu na dobro wspólne, i tym samym ograniczać uprawnienia właściciela. Należy podkreślić, że ingerencja ta musi być uzasadniona i powinna być dokonana w ostateczności. Wywłaszczenie nie powinno mieć charakteru pierwszorzędnego w celu osiągnięcia dobra wspólnego.

Przepisy prawa dotyczące treści i przedawnień określają na ogół abstrakcyjnie (aby zapewnić elastyczność prawa): *prawa (...) i obowiązki ustawodawcy w odniesieniu do takich interesów prawnych [...] przez które należy rozumieć własność w rozumieniu konstytucji Niemiec* [BVerfGE 52, 1; 110, 1]. Są to tzw. klauzule generalne prawa prywatnego lub publicznego, które ustalają prawa i obowiązki właściciela, a tym samym określają treść prawa własności w ogóle [BVerfGE 52, 1; 110, 1].

GG z kolei wyznacza granice restrykcji nałożonych przez ustawodawcę. Nie może zmniejszać podstawowego prawa

własności, gwarantowanego w GG. Przepisy dotyczące treści i ograniczeń muszą być zgodne z zasadą proporcjonalności. Ustawodawca musi dążyć do zgodnego z prawem celu, nie może działać w sposób sprzeczny z prawem. Ograniczenie musi być konieczne i właściwe. Uzasadnione cele lub interes publiczny [www 1].

Uzasadniony cel to taki, który musi doprowadzać do uzasadnionej ingerencji w prawo własności z poszanowaniem interesów właściciela. *Ograniczenia uprawnień właściciela do przedmiotu będącego jego własnością muszą być uzasadnione odpowiednim zakresem i wykonane w sposób należyty (zgodny z prawem)* [BVerfGE 110, 1]. *…nie może prowadzić do nadmiernego obciążenia, mierzonego ze względu społeczne znaczenie mienia, jak również z punktu widzenia i w celu regulacji, dodatkowo nie może dojść do nieuzasadnionego oddziaływania na mienie właściciela* [BVerfGE 110, 1].

Cechą charakterystyczną wywłaszczenia jest świadoma i celowa ingerencja państwa w mienie obywatela, w celu wykorzystania go do realizacji określonych zadań publicznych [www 1].

Wywłaszczenie jest zgodne z GG tylko wtedy, gdy spełnione są określone warunki: wywłaszczenie może nastąpić tylko na podstawie ustawy (art. 14 ust. 3 zdanie 2 GG) [www 1].
Wyróżniamy dwa rodzaje wywłaszczenia:
1. Jeżeli wywłaszczenie ma miejsce bezpośrednio i bez dalszych aktów egzekucyjnych z mocy prawa, mówi się o tzw. wywłaszczeniu prawnym,
2. Jeżeli wywłaszczenie odbywa się w drodze urzędowego pisma (np. poprzez zawiadomienie o wywłaszczeniu wydane przez organ administracji publicznej), mówimy o tzw. wywłaszczeniu administracyjnym [www 1].

Wywłaszczenie jest dozwolone wyłącznie dla dobra wspólnego, co wynika z art. 14 ust. 3 zdanie 1 GG i musi być proporcjonalne do celu, który ma realizować. Co istotne, wywłaszczenie to ostateczne rozwiązanie. W pierwszej kolejności należy szukać

innych, mniej inwazyjnych metod realizacji zadań państwa [BVerfGE 24, 367].

Ponadto, ustawodawca musi uregulować rodzaj i zakres odszkodowania za wywłaszczenie. Odszkodowanie ma zrekompensować właścicielowi pozbawienie własności [BGHZ 6, 270]. Ustawodawca musi ustalić wysokość odszkodowania, biorąc pod uwagę interesy ogółu i zaangażowanych osób oraz wartość nieruchomości, jej położenie itd. (art. 14 ust. 3 zdanie 3 GG). Jeśli nie ma regulacji odszkodowawczej, to nie można mówić o wywłaszczeniu zgodnym z prawem obowiązującym w Niemczech i tym samym zgodnym z GG [www 1].

Analizując regulacje obowiązujące w Polsce, należy zauważyć, że nigdzie w Konstytucji RP nie odnajdziemy definicji legalnej wywłaszczenia [Jakubowski (red.), 2016]. Problematyka wywłaszczenia opisana jest w art. 21 ust. 2. Konstytucji RP. Konstytucja określa wywłaszczenie dość ogólnie, bowiem nie ma opisanego wprost zakresu ani mechanizmów, za pomocą których można dokonać wywłaszczenia. Na potrzeby niniejszej pracy, możemy przyjąć następującą definicję wywłaszczenia: *przez wywłaszczenie należy rozumieć ingerencję państwa w majątek prywatny obywateli w celu realizacji zadań państwa* [Jakubowski (red.), 2016].

Zgodnie ze stanowiskiem przyjętym przez TK, cel publiczny to: *wyłącznie to, co służy og*ółowi, jest powszechnie dostępne czy też stanowi dobro całego społeczeństwa lub społeczności regionalnej [Wyr. TK z 16 czerwca 2015 r., K 25/12, OTK-A 2015, Nr 6, poz. 82]. Wyrok ten jest istotny dla sądów powszechnych, gdyż problematyka tego, co należy rozumieć pod stwierdzeniem „cel publiczny", była przez długi czas ujmowana w rozbieżny sposób i związku z tym, występowały liczne rozbieżności w orzeczeniach sądów powszechnych. *In plus* należy ocenić, że TK nie posługuje się katalogiem i daje swobodę w zakresie określenia tego, co jest celem publicznym, ustalając jednocześnie pewne ramy dla tego pojęcia.

TK stoi na stanowisku, że pojęcie wywłaszczenia, na tle regulacji w Polsce, należy rozumieć szeroko, a nie wąsko, chodzi tutaj o wszelkie pozbawienia własności posiadacza mienia [Banaszek, 1999]. Mimo że wywłaszczenie należy rozumieć szeroko, to nie oznacza to, że państwo ma całkowitą swobodę w tym zakresie i może dowolnie inkasować mienie obywateli.

Bardzo istotnie w przypadku wywłaszczenia w Polsce jest to, że jak odpadnie cel publiczny, to obowiązkiem państwa jest zwrot mienia, które miało służyć do tego celu [Safjan i Bosek, 2016].

Problematyka wywłaszczenia jest ściśle powiązana z zasadą proporcjonalności, bowiem ustawodawca określa, że wywłaszczenie musi odbyć się w granicach zasady proporcjonalności. Na poparcie powyższego, można odnieść się do wyr. TK z 13 grudnia 2012 r. *Z treści normatywnej art. 21 ust. 2 Konstytucji wynika , że regulacja ustawowa zgodna z konstytucyjnym standardem dopuszczalności wywłaszczenia musi uwzględniać wymienione przesłanki* [Wyr. TK z 13 grudnia 2012 r., P 12/11, OTK-A 2012, Nr 11, poz. 135].

Wywłaszczenie w obu krajach jest dozwolone przez prawo. Podkreślić należy, że powinno być ostatecznością i dokonywane zawsze w uzasadnionych przypadkach. Tylko w takiej sytuacji możemy mówić o należytym przestrzeganiu norm prawnych i poczuciu sprawiedliwości przez osoby, które stały się adresatami tej regulacji. Zarówno w polskim, jak i niemieckim porządku prawnym cel wywłaszczenia musi być publiczny, zakazane jest wywłaszczenia w celu prywatnym. Dodatkowo, co należy ocenić *in plus*, w obu państwach konsekwencją wywłaszczenia jest odszkodowanie. Regulacja ta umacnia poczucie sprawiedliwości dla osoby, która stała się adresatem przepisów o wywłaszczeniu i zmniejsza poczucie niesprawiedliwości wymierzone w stronę państwa/ jednostek samorządu terytorialnego.

VI. Podsumowanie

Opracowanie zawarte w niniejszym artykule stanowi przekrój badań prawnoporównawczych, przy wykorzystaniu metody komparatystyki prawniczej. Wybór metody badawczej nie jest przypadkowy, bowiem właśnie metoda komparatystyki prawniczej pozwoliła, w sposób kompleksowy, zbadać wybrane zagadnienia związane z własnością. Każde z omawianych państw zostało porównane w oparciu o te same lub bardzo podobne kryteria. Zastosowanie takiej metody, pozwoliło na kompleksową i dogłębną analizę omawianego zagadnienia, a co za tym idzie wysunięcie wniosków w zakresie podobieństw i różnic.

Dodatkowo, przytoczono liczne wyroki sądów niemieckich oraz polskich, które poparły przedstawione argumenty oraz pozwoliły na szerszą i bardziej kompleksową analizę omawianej tematyki.

W Niemczech i Polsce problematyka własności ujęta jest w nieco inny sposób, jednak brak jest rażących dysproporcji. Celem pracy jest porównanie problematyki własności w Niemczech i Polsce, w oparciu o kryterium konstytucyjnego ujęcia własności. Badania pozwoliły na wysunięcie wniosku, że brak rażących dysproporcji jest efektem tego, iż regulacje prawne w Niemczech, stanowią podwaliny pod system prawny w Polsce. Bowiem Niemcy i Polska, należą do tej samej „rodziny" w zakresie regulacji prawnych (oba kraje reprezentują model germański).

W obu państwach brak jest jednolitości co to definicji, nigdzie w Ustawie Zasadniczej RFN oraz w Konstytucji RP, nie odnajdziemy definicji legalnej słowa „własność". W artykule zostały podane przykładowe definicje własności. Jest to problematyczna kwestia, gdyż powoduje wiele niejasności w ujmowaniu omawianego zagadnienia. Z pomocą przychodzą sądy (np. TK), które tworzą linię orzeczniczą i tym samym wyznaczają pewne ramy dla rozumienia pojęcia własność.

Akty prawne regulujące zagadnienie własności na płaszczyźnie ponadkrajowej są zbieżne w obu państwach. Jest to wynikiem tego, że Niemcy i Polska należą do Unii Europejskiej, a co za tym idzie, są często członkami tych samych paktów i konwencji. Wskazane zbieżności należy ocenić pozytywnie, gdyż dają możliwość bardziej skutecznej ochrony własności/ prawa do własności, nie tylko na terenie jednego kraju, ale również poza jego granicami.

W obu państwach dozwolone jest wywłaszczenie, jednak tylko dla celów publicznych. Nikt nie może bezkarnie ingerować we własność właściciela i pozbawić go owej własności (z wyłączeniem sytuacji przewidzianych w przepisach ustawy). Zarówno w Niemczech, jak i w Polsce, wymagana jest rekompensata, w przypadku wywłaszczenia.

Bibliografia

Literatura:

Banaszak Bogusław. 1999. *Prawo konstytucyjne*, Warszawa: C.H. Beck.

Böhmer Wilhelm. 1988. *Grundfragen der verfassungsrechtlichen Gewährleistung des Eigentums in der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts,* „Neue Juristische Wochenschrift", nr 0/9 (05).

Eschenbach Jurgen. 1996. *Der verfassungsrechtliche Schutz des Eigentums*, Berlin: Duncker & Humbolt.

Leipold Helmut. 1983. *Eigentum und wirtschaftlich-technischer Fortschritt*, Köln: Köln, Otto A. Friedrich – Kuratorium.

Safjan Marek i Bosek Leszek red. 2016. *Konstytucja RP*. Tom I. Komentarz do art. 1–86, Warszawa: C.H. Beck, (dostęp: Legalis).

Shirvani Foroud. 2020. *Wohnraummangel und Bodenordnung – Rechtliche Maßnahmen zur Behebung des Wohnraummangels im Fokus der Eigentumsverfassung,* „Deutsches Verwaltungsblatt", aktualisierte und ergänzte Fassung des Beitrags in Abschnitt III, Nr. 70.

Szponar-Seroka Joanna. 2017. *Zasada ochrony własności w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.* „Przegląd Prawa Konstytucyjnego" nr 4 (38).

Śliwski Władysław. 2013. *Prawo do własności na tle uniwersalnych oraz regionalnych standardów praw człowieka*, red. Jerzy Jaskiernia, *Wpływ standardów międzynarodowych na rozwój demokracji i ochronę praw człowieka,* Tom I.

Akty prawne:

Ustawa z dnia 18 sierpnia 1896 roku. Bürgerliches Gesetzbuch. BGBl. I S. 3515.

Ustawa z dnia 23 maja 1949 roku. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. BGBl. I S. 2048.

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku. Kodeks cywilny. Dz. U. 1964 Nr 16 poz. 93 z późn. zm.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku. Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 z późn. zm.

Orzeczenia i wyroki sądów niemieckich:

BVerfGE 24, 367 (18.12.1968).

BVerfGE 52, 1; 110, 1 (12.07.1979).

BVerfGE 58, 300 (15.07.1981).

BVerfGE 110, 1 (14.01.2004).

BVerfGE 131, 66 (08.05.2012).

BGHZ 6, 270 (10.06.1952).

Orzeczenia i wyroki sądów polskich:

Wyr. TK z dnia 25 maja 1999r., sygn.SK 9/98, OTK 1999, Nr 4, poz. 78.

Wyr. TK z 11 lipca 2012 r., K 8/10, OTK-A 2012, Nr 7, poz. 78.

Wyr. TK z 16 czerwca 2015 r., K 25/12, OTK-A 2015, Nr 6, poz. 82.

Orze. Z dnia 28 maja 1991 r., K. 1/91, OTK 1991, poz. 4.

Źródła internetowe :

[www 1] https://www.bpb.de/apuz/316452/was-ist-eigentum (dostęp:15.12.2021).

[www 2] https://www.echr.coe.int/documents/convention_deu.pdf (dostęp: 21.01.2021).

[www 3] https://www.menschenrechtskonvention.eu/zusatzprotokoll-emrk-9251/#0-artikel-1---schutz-des-eigentums (dostęp: 21.01.2022).

[www 4] https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2018-05/fiche_thematique_-_charte_-_pl.pdf (dostęp:21.01.2022).

[www 5] http://repozytorium.amu.edu.pl:8080/bitstream/10593/7030/1/13_Dawid_Pokitko_W_asno__%20w%20Konstytucji%20III%20Rzeczypospolitej_179-192.pdf (dostęp:19.12.2021).

[www 6] https://sjp.pwn.pl/slowniki/własność.html (dostęp: 05.01.2024).